

МУЗИКАЛНИ ДЕЙНОСТИ В ПОДКРЕПА НА ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Пелагия Терзийска

Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград

Резюме. Приобщаващото образование е динамичен процес, който постоянно се развива, търси и прилага различни възможности за удовлетворяване на потребностите на всички деца и осигуряване на успешното им обучение и развитие. В този контекст в статията се разглежда значимостта на музиката в приобщаващия процес, на нейните развиващи възможности; на помощта, която различните музикални дейности оказват в процеса на преодоляване на проблеми в познавателната и емоционалната сфера; на ролята им за мотивиране на детето към общуване и стимулиране към усвояване на ценности, особено значими в приобщаващото училище; за създаване на усещането, че е подпомагано и подкрепяно в усилията си; за успешното му включване в класа и активното участие както в учебния час, така и извън него.

Ключови думи: приобщаващо образование; музикални дейности; възприемане на музика; пеене; свирене на музикални инструменти; музикални игри

Днешният динамичен свят изисква от човека мобилност, творческо усвояване на заобикалящата го действителност, умение за бързо пренасочване към нови условия и справяне с различни предизвикателства. Това е важна задача, с която съвременното училище – училището за всички, е призвано да се справи. В този контекст намирането на адекватни модели, технологии и форми за осъществяване на ефективен образователен процес в общата образователна среда е от особена значимост. Образователната система е длъжна да адаптира и съобрази методите на педагогическо взаимодействие с възможностите на всеки ученик.

Изисква се търсенето и прилагането на нови решения, насочени към създаването на условия за оптимална подкрепа и качествено обучение на всички деца, без значение на техния пол, раса, етническа принадлежност, език, уверждения. С други думи, създаването на среда, в която се признават и зачитат различията между децата, която се противопоставя на остарелите предразсъдъци по отношение на човешките ценности и предполага успешно реализиране на приобщаващо образование.

Пълноценното осъществяване на приобщаващото образование изисква адекватна педагогическа помощ, насочена към оптимизиране на ефективността на обучението чрез премахване на причините и проявите на изоставане, коригиране на нарушения, попълване на пропуски в училищните знания и умения. По този начин едновременно се постига и превантивен ефект, тъй като се предотвратява възникването на вторични емоционално-волеви отклонения. Всеки вид отклонение изисква добре организирана и съобразена с особеностите на детето корекционно-педагогическа работа, за да бъде успешна.

Организирането на подкрепяща среда, в която всяко дете да се чувства комфортно, забелязано, разбрано, прието, ценено, полезно, предполага умело използване на възможностите, които има изкуството. То е онази сила, която подпомага развитието, обучението, социализацията. Създава нравствено-естетическите и комуникативно-рефлексивните основи на личността.

М. Янушевска-Варих (2005) подчертава, че от специална грижа и внимание се нуждаят децата, които поради различни видове нарушени функции изпитват трудности или даже не са в състояние да изпълняват житейското и общественото си предназначение, което е обусловено от биопсихични причини. В тази връзка полската авторка изтъква значимостта на музиката, на нейните развиващи възможности, които трябва да се използват в образователния процес. Посочва, че основна посока на оказваната от музикалните дейности помощ е подпомагане на работата, насочена към преодоляване на проблеми в познавателната и емоционалната сфера, коригиране на неприемливо поведение, развитие на мотивация за реализиране на цели, стимулиране на по-нататъшните усилия за изпълнение на нова задача и постигане на успех.

Музиката е онова изкуство, чийто благотворителен ефект в процеса на развитие, на реализиране на индивидуалността на детето е от съществено значение. Изразните средства, които използва определено имат стимулиращо въздействие върху учениците в приобщаващата класна стая, влияят позитивно на процеса на приобщаване. В условията на музикална дейност се създават възможности за възстановяване на функции и развиване на потенциала на ученика със специални образователни потребности и неговото включване в класа на връстниците в норма. Особено полезно е музиката органично да се включи в останалите форми на възпитание и преподаване в училището, насочено към успешно реализиране на качествено образование, съответстващо на многообразието от включените в него ученици.

Музиката и детската музикална дейност е средство и условие за навлизането на детето в света на обществените отношения, за откриването и представянето на своето „Аз“ на социума.

Музикалните дейности се очертават като една от интересните и изпълнени с потенциал педагогически области в процеса на приобщаващото образование. Основание за това се открива във възможностите, които предоставя за ра-

вен шанс на всяко дете, за създаването на един по-спокоен свят, в който детето може да преоткрие себе си, да се почувства можещо и значимо. За днешното училище, за приобщаващите учители музикалните дейности са верен път за справяне с предизвикателствата в професионалната практика. Използването на различни музикални дейности за максимално подпомагане на корекционно-педагогическата работа и оказване на адекватна психолого-педагогическа помощ в условията на приобщаващото училище налага:

навреме и коректно да се определи зоната на близкото развитие на учениците, за да се избере правилно посоката на корекционно-компенсаторната и развиваща работа, и адекватното място на музикалните дейности в нея. Така ще се предотврати развитието на вторични отклонения, такива като намаляване на мотивацията за учене, агресивно поведение, повишаване на страха, както и задълбочаване на задръжки в развитието;

– внимателно да се подбере и организира разнообразна и подходяща музикална дейност за детето, насочена към развитие на възприятия, изпълнителство и творчески умения в обем, необходим за правилното развитие на личността;

– да се стимулират познавателна активност, координация на движенията, корекция на нарушения на речта, провокира радост от съпреживяване, осигури свобода на действие и творчество;

– коректно до се отчита индивидуалният опит на детето и да се намира присъщия само за него начин на обучение и възпитание, допринасящ за развитие на вътрешна мотивация за дейност, за компенсиране на трудности в ученето, свързани с речеви нарушения, със зрителни и слухови възприятия, общуване с връстниците;

– да се прилагат адекватни форми от учителя за стимулиране на използването на подходящи музикални дейности от родители, психолози, логопеди в процеса на развитие на учениците, нуждаещи се от специално внимание, както и на тези в норма;

– да се прилага субект-субектният подход, осигуряващ възможност за създаване на партньорство, диалог между учителя и детето – условия, които го стимулират към инициативност, активност и творчество, към самостоятелен избор на дейност, дори и да греши;

– да се развива професионалната подготовка на бъдещите учители, както и системата за повишаване на квалификацията на преподавателските кадри.

Мястото на музикалните дейности в преплетените различни и многостранни педагогически действия се определя от многообразните възможности, които те откриват в обучението, включително в обучението на деца със СОП, при това не само в областта на музикалната култура, но също така и в познавателната сфера, в областта на интелектуалното и физическото развитие и в отношението към заобикалящия свят.

В различните музикални дейности не бива да се поставя акцент върху развитието на музикални способности, решаването на музикални задачи, а върху преодоляване на проблемите, които са важни за развитието на детето, върху създаването на положителни емоции, на възможности музикално-изкуство да стимулира процеса на комуникация, да подпомага детето в откриване на себе си, на мястото и ролята си в общата образователна среда, както и да мотивира децата в норма към разбиране и приемане на всеки свой съученик такъв, какъвто е, с неговите особености и потребности. В контекста на казаното става ясно, че процесът на приобщаване е нелек, продължителен, изискващ търпение и реализиране на различни, адекватни на възможностите и потребностите на детето дейности. Това е двустранен процес – от една страна, развитието на музикално-комуникативни умения стимулира самочувствието на детето и неговата увереност, мотивира го към общуване, създава допълнителни условия за контакти, а от друга страна, включването му в класа създава благоприятна атмосфера на позитивни емоции и непринуденост както в учебния час, така и извън него.

Използването на музика е подходящо средство за тонизиране на централната нервна система, за стимулиране на дишането, повишаване на вниманието, за коригиране на емоционални отклонения, двигателни и говорни разстройства, за преодоляване на страхове, на поведенчески нарушения, както и за предотвратяване на различни соматични и психосоматични заболявания.

В корекционно-образователния процес е важно да се включват слушане на музикални произведения, рисуване, свързано с възприемането на музика, музикално-подвижни игри, пантомима, пластична драматизация на подбрани за целта музикални произведения, създаване на истории след слушане на музика и др.п.

Музикалният ритъм помага за установяване на равновесие в дейността на нервната система, успокоява прекалено възбудимите темпераменти, активизира пасивните и затворени в себе си деца.

Така лиричната музика подобрява общото настроение, носи спокойствие, тиха радост или тъга; драматичната музика създава приповдигнато настроение, повишава жизнения тонус, провокира възбуда, подвижност и неспокойно поведение.

Бавната, спокойна музика е полезна за релаксация. Тази музика предполага спокойствие и трябва само да се слуша. Важно е да не бъде твърде силна и твърде продължителна.

Различните музикални дейности се прилагат както в индивидуална, така и в групово форма на работа. Всяка от тези форми може да бъде представена в три вида музикални дейности:

– рецептивна – пасивна, възприемателна: слушане на музика, възприемане и преживяване на музикални произведения;

- активна – изпълнителска: пеене – солово или хорово, със и/или без съпровод; свирене на музикални инструменти, свързани с музика движения;
- интегративна – съчетава подходите на рецептивната и активна музикални дейности.

Успехът от приложението на различните музикални дейности зависи до голяма степен от подбора на музикалния репертоар и конкретната музикална дейност. Необходимо е това да се направи много внимателно и отговорно. В тази връзка е важно да се има предвид, че:

- музиката трябва да е достатъчно разнообразна в жанрово отношение, да е ярка, запомняща се;
- необходимо е избягване на музика с натрапчиви ритми, с рязко изразени контрасти;
- простота и изразителност на музикалния материал, за да се постигне достъпност за възприемане и изпълнение;
- мелодиите да са кратки и бързо усвоими, подходящи за включване към тях на различни ритмични движения;
- съдържанието на музикалната дейност трябва да съответства на възможностите и образователните потребности на всяко дете;
- от съществена значимост е вземане предвид на актуалното ниво на развитие на децата, а не на тяхната биологична възраст и осигуряване на корекционно-развиваща насоченост дейността;
- полезна за децата с нарушение в развитието и поведението е веселата, жизнерадостна, оптимистична музика, провокираща позитивни емоции.

Музикално-възприемателната дейност е особено полезна и необходима при работа с деца с умствена изостаналост, с обучителни трудности, които имат емоционални и лични проблеми, конфликтни междуличностни отношения в семейството, преживяват състояние на емоционална депривация, чувство на самота, отличават се с повишена тревожност, импулсивност. Тази дейност е насочена към моделиране на положително емоционално състояние. Особено значение има за оптимизиране на слуховото внимание: устойчивост, обем, превключване, музикална памет.

Създаването на спокойна атмосфера за възприемане на избраната от учителя музикална творба, на достатъчно време за разбиране, осъзнаване и изразяване на настроението, което поражда, е добра възможност за постигане на максимално възможната ефективност. В този контекст използването на картички с изображение на мимики, отразяващи различни чувства (радост, тъга, учудване, гняв, задоволство, замисленост) помага на учениците да посочат настроението и вложеното в музикалната творба послание. По-късно вместо с картички детето се учи да изразява чрез лицеизраза си настроението на творбата, както и да обяснява чувствата, които изпитва, докато слуша. Превръщането на тази техника в практика е възможност по

достъпен и интересен начин да се определят и разчитат чувства, представени в музикален еквивалент.

Възприемането на музика е сложен сетивен процес, изпълнен с вътрешни преживявания. Съчетава музикални усещания и възприятия, където предишният опит се свързва с асоциации, преживявани от детето в дадения момент, а следвайки развитието на музикалния образ, се изразява в ярки ответни реакции.

Процесът на възприемане на музика помага на детето да направи крачка от реалния живот в друг, въображаем свят, свят от причудливи образи и настрояния. Чрез предварително разказаната от учителя малка история, детето се настройва за възприеме на определена въображаема музикална картина. Последващото слушане на мелодията, създава у него позитивно настроение, помага му да се освободи от негативни преживявания, разкрива му красотата на природата и света. След това в процеса на добре организирана и целенасочена беседа учителят има възможност да изслуша детето, да открие какво то е „видяло“, почувствало, „направило“ във въображаемото пътуване, провокирано от мелодията, каква картина с думи може да нарисува, да опише. Така организираната последователност за възприемане на музикалната творба осигурява снемане на напрежението, подобрява психоемоционалното състояние, развива емоционална отзивчивост, разширява кръгозора.

В корекционно-педагогическата работа с деца със специални образователни потребности е полезно и се използват и **интегративни музикални дейности**. От съществено значение е синтезът на музикално и нагледно-образно възприемане. Възприемането на музика се съпровожда с гледане на видеозаписи на разнообразни природни картини. Предлага се на детето да се пренесе в дълбините на изображението – към ромолящия прохладен ручей и дъхавия до него здравец или на слънчевата поляна, където мислено да хваща пеперуди, да бере цветя или да се отпусне и полежи на зелената трева. Органичната комбинация на двата начина на възприемане дава по-силен корекционно-педагогически ефект.

Активната музикална работа, насочена към многообразието от ученици в приобщаващата класна стая, налага използване на различни варианти: вокална дейност, танц, свирене на подходящ за конкретното дете инструмент. Така ефективно могат да се коригират негативни емоционални състояния при деца с ниско самочувствие и самооценка, понижен емоционален тонус, проблеми в развитието на комуникативната сфера. Помага се на затворените деца да станат по-общителни, на импулсивните и невъздържаните – по-спокойни и организирани.

Вокалните дейности са насочени към създаване на оптимистично настрояние: изпълнение на жизнерадостни песни, които може да се пеят със или без акомпанимент. Те стимулират желание за общуване и споделяне на породените от пеенето позитивни преживявания. Особено полезно е на

децата със специални потребности да се предлага да изпълняват първоначално любимите си песни в караоке.

Активността на детето не само се проявява в една или друга певческа дейност, но и получава определена насоченост в зависимост от съдържанието на дейността, от степента на участие в нея, от създадените условия и емоционална отзивчивост. В този контекст певческата дейност е решаващ фактор за създаване и развитие на певческа активност у детето, която, от своя страна, провокира по-голямата му активност в другите дейности, реализирани в приобщаващата класна стая.

Пеенето подпомага значително корекционно-развиващата работа, тъй като развива дишането, гласа, усещането за ритъм и темп на речта, подобрява дикцията, координира слуха и гласа. Помага да се коригират редица проблеми като неясно, неразбираемо произношение, „изяждане“ на края на думите, особено твърдите съгласни. Пеенето на срички помага да се автоматизира звукът и да се затвърди правилното произношение. В певческата дейност детето може активно да прояви своето отношение към музиката, да изпита удоволствие от нея, да се почувства част от общността, особено при хоровото пеене, да постигне оптимизиране на психичните процеси и личностни качества.

Хоровото пеене дава възможност на децата да се отпуснат и да пеят, без да се притесняват. По никакъв начин учителят не трябва да прави забележки за неточно изпълнение, а спокойно да стимулира към по-вярно изпяване. Важен е процесът на участие в общото изпълнение, което кара детето да се чувства част от общността.

Колективното (хорово, по групи, в малки групи) пеене обединява децата, изисква от тях да си партнират, съдействат и си вярват. Създава условия за позитивно емоционално общуване и култура на поведение, развива комуникативни и творчески способности, затвърждава и засилва интереса към музиката, развива музикални способности.

Като се имат предвид особеностите в развитието и възприемането на децата с увреждания, трябва да бъде избран съответен на това песенен материал, който да изпълнява не само етична, нравствена и естетическа функция, но и да подпомага и стимулира умствено, физическо и творческо развитие, да подпомага социализацията им. В този процес е много полезно да се използват различни музикални игри, игрови моменти, които да провокират интерес към музикалната дейност, както и да го поддържат и засилват. За да се постигне това, е добре да се изпълняват забавни, весели, закачливи песнички; песни „въпрос – отговор“; пеене на смени; пеене със или без акомпанимент. Демонстрирането с глас от учителя на различни музикални модели, а също така и цялостното изпълнение на песента е много важен за децата момент, пример за подражание, верен път за създаване на интерес към песента и желание за нейното изпълнение.

Свиренето на музикален инструмент подобрява уменията, придобити в процеса на езиково-говорното развитие. Подпомага работата с говорни упражнения. Оптимизира чувството за ритъм, владенето на темпото, динамиката. Повишава вниманието и самочувствието, намалява напрежението и негативните емоции. Свиренето е свързано с потребността от самоизразяване, с проява на елементи на творчество. То е ефективно и полезно за цялостното детско развитие, но при условие че музикалният инструмент е избран адекватно за всяко конкретно дете. Например за детето, проявяващо хиперактивност, за затвореното в себе си и хипоактивно дете инструментът не може да бъде един и същ.

На основата на доброто познаване на състоянието на детето, спецификата на нарушението и особеностите в развитието му се избира подходящ за него музикален инструмент. Ефективното реализиране на тази задача изисква най-напред да се избере група от инструменти, съобразени с проблема на детето. След това се уточнява кой от няколкото инструмента е най-подходящ за него. За целта може да се избере инструмент от конкретна група, който самото дете предпочита, или да се прослушат музикални фрагменти в изпълнение на всеки един от инструментите и да се предложи на детето да направи своя избор.

В условията на приобщаващото училище използването на детски музикални инструменти разширява възможностите за общуване между децата за създаване на позитивни взаимодействия и засилване на чувството за принадлежност към общността. Тъй като към учениците със специални потребности е необходимо да се подхожда по-внимателно, с необходимото търпение и познаване на спецификите в особеностите им, е важно да се знае, че по-голяма част от тях предпочитат най-вече маракаси, ксилофон и ударните инструменти, като триангел, барабанче, кастанети, клавиеси, дайре, кречетало, дървени пръчици, музикални лъжици. За тях е не само интересно, но и много полезно да се използват условни партитури. Учителят решава дали и кога постепенно да се приложат и нотни знаци. Взаимодействието с учителя и съучениците в процеса на използване на детски музикални инструменти развива вниманието, намалява степента на агресивни прояви, провокира прилагане на придобит вече опит, стимулира желание към изпълнителска дейност, към получаване на одобрение от другите. Свиренето на детски музикални инструменти внася допълнително разнообразие и прави изпълнителската дейност значима за децата.

Корекцията на нарушенията в емоционално-личностната сфера и психомоториката на децата е ефективна при **съчетаването на музика и движения**. В езика на жеста, изражението на лицето, позата, движението винаги се отразява вътрешното емоционално състояние на детето. Ритмичните движения действат като средство за невербална комуникация и намаляване на емоционалното напрежение.

Музиката е по-гъвкава от разговорния език, особено ако се използва в комбинация с движения, затова е добър помощник в педагогическото взаимодействие. Благодарение на нея детето научава, разбира, че диалогът и взаимодействие са възможни, и то поддържа този вид комуникация – аналог на активната реч. В процеса на музикалната дейност детето само създава силни лични и доверителни отношения с учителя и съучениците си. Започва да се учи и практически да разбира различните емоционални нюанси и да ги представя в музика. Създават се предпоставки, които ускоряват процеса на усвояване на вербалната реч и нейното развитие.

От съществено значение в общата образователна среда, включително и за децата със СОП, е активната музикална дейност, основаваща се на синтеза на музикално-ритмично и двигателно въздействие. Особеност на корекционно-ритмичната дейност е наличието на музика, чието действие е ефективно, ако ритъмът, като организиращ неин елемент, стои в основата на двигателната система, целта на която е контролиране на движенията.

Може да се обобщи, че активната работа с музикалните образи включва:

- упражнения за самоосъзнаване чрез музика – описване на емоционалното и образно съдържание на музиката и сравняването ѝ със собственото състояние;

- двигателни упражнения – подготвят детето за двигателно изразяване, учат го да представя звуци и настроения с помощта на елементарно движение;

- свободен танц с музика – решава проблема за самоизразяването, двигателното освобождаване;

- рисуване (скициране) на музикални образи, включително и групово рисуване, в процеса на което се разработват модели на оптимално взаимодействие с връстници;

- музикални рисунки/скици – индивидуална импровизация по тема („мое-то състояние“, „аз се чувствам“). Това допринася за освобождаване на детето и обогатяване на неговата невербална самоизява;

- диалог с инструменти, по време на който децата общуват помежду си с помощта на музикални инструменти. Този начин подпомага взаимното им разбиране, подобрява моделите на поведение;

- променяща се музика – една и съща мелодия се изпълнява по различни начини (например: приспивна песен - решително, уплашено, радостно и т.н.).

Компенсаторното и корекционно-развиващото музикално влияние има съществена роля за смекчаване, компенсиране или премахване на дефицитите и нарушенията в развитието на децата; улесняват усвояването на нови положителни нагласи и форми на поведение; активизират творчески прояви, повишават социалната активност на детето.

Участието в концерти, празници, тържества дава възможност на детето да провери силите и способностите си, да повярва в себе си. Повишава само-

оценката и самочувствието му. Децата започват да се чувстват по-различно. Музиката им помага да изразят себе си. Разбират, че те също могат да участват в живота на обществото и да бъдат ценени и уважавани.

Повишеното емоционално състояние при подготовката, очакването на тържеството, концерта, празника или друго подобно събитие изострят чувствата на децата. Те по-добре възприемат и усвояват съдържанието на песните, по-лесно осъществяват движенията с музика, което прави корекционно-развиващата работа по-ефективна. Празниците духовно обогатяват детето, разширяват представите му за света около него, допринасят за укрепване на знанията и уменията, придобити в различни музикални дейности, насърчават детето към творчество и комуникация.

Въпреки че децата с отклонения в развитието невинаги успяват да се справят толкова точно и ритмично както своите връстници, те пеят, свирят, движат се, получават от това радост и удоволствие, доставят радост и на хората около себе си, на близките си. И това е важното.

Родителите споделят, че след музикалното си представяне децата стават все по-отворени, по-самостоятелни. Създават си нови приятели и са мотивирани за нови предизвикателства. Всяка победа е стъпка по пътя към преодоляване на нарушението, увреждането, което имат, помага им да се включат по-лесно в ежедневието на своите връстници. Осъзнават, че са пълноправни членове на детската общност, на семейството, че могат да живеят самостоятелно и независимо.

Особено ценни за децата с нарушения в развитието, в поведението са **музикалните игри**. Те предизвикват много емоции, подпомагат създаването и поддържането на позитивни взаимоотношения в класа. Учениците с удоволствие се включват в тях и изпълняват действия, които не биха изпълнили при други дейности.

Внимателно подбраните и предложени на децата музикални дейности постигат значим корекционно-развиващ ефект:

- стимулират развитие на произволни движения и поведение;
- допринасят за развитие на бързина и точност на реакцията към звукови или вербални сигнали;
- развиват различни качества на вниманието (устойчивост, концентрация, превключване, разпределеност), мисленето, развиват всички видове памет (зрителна, двигателна, слухова);
- премахват монотонността и засилват работоспособността в учебната работа;
- стимулират познавателната и личностна активност на детето;
- провокират стремеж за разбиране на правилата на играта;
- предоставят възможност за разбиране на мястото в отбора, ролята в цялостната игра на детето;

- развиват чувство за достойнство и равноправие;
- подпомагат формирането на умения за изразяване на емоции чрез движения, провокирани от музика, както и разбиране състоянието на другия;
- носят радост и удовлетворение;
- развиват творческо въображение.

Често проблемите с общуването, включително и тези, които имат учениците със СОП, довеждат до емоционално неблагополучие, изразяващо се в обида, гняв, отчаяние и др. подобни. Това се дължи на неумението да се разпознават и споделят собствените емоции, както и тези на другите, което, от своя страна, затруднява приобщаващия процес.

В този контекст подходящи и полезни са множество музикални игри. Сред тях се открояват такива, които предполагат създаване на умения за изразяване, определяне и споделяне на емоции.

Игра „Жива скулптура“

Цел: развитие на въображение, на умение за изразяване на чувства, на художествен вкус.

Децата са разделени по двойки. Единият е скулптор, а вторият – глина. Скулпторът извайва от „глина“ фигура, съответстваща на музиката, която звучи. Когато свърши музиката, всички гледат и познават какво е изваял скулпторът.

Игра „Музиката подсказва“

Цел: провокиране у децата на желание за изразяване и споделяне на породици от музикалната творба чувства, създаване на емоционална устойчивост; реализация на успешно общуване.

Учениците получават рисунка на човешка глава. Върху нея трябва да заляпят/поставят необходимите атрибути – вежди, очи, уста, за да я оформят според породеното от музиката настроение – радост, тъга, спокойствие, гняв. Стимулирани от учителя, те обясняват чувствата, които изпитват по време на слушането на музикалната творба.

Друг вариант на играта: децата разменят рисунките си, преценяват дали са изразили едни и същи чувства, и коментират „творбата“ на съученика си.

Игра „Огледало“

Цел: изразяване на състоянието си чрез движения, провокирани от музика; разбиране състоянието на другия, развитие на наблюдателност, точно повтаряне на движенията.

Игра се по двойки. Единият е водач – със затворени очи показва всяко движение, което предизвиква у него звучащата музика, а другият – е огледалото, неговото отражение, който с отворени очи повтаря всяко движение. Ролите в процеса на играта се сменят.

Игра „Вятърната мелница“

Цел: колективно пеене, извършване на движения, съответстващи на песента; развитие на внимание, на наблюдателност, точно повтаряне на движенията.

Учениците пеят и изпълняват движенията:

„Духай, духай ветре от зори“ – децата вдигнат ръце над главата и ги наклонят в ляво в дясно.

„Вятърната мелничка върти“ – ръцете се въртят в кръг около главата.

„Тя не спира едно, две, три“ – всички се хващат за ръце и започват да се въртят в кръг; колелото се върти – темпото на въртене се усилюва.

„Тя не спира едно, две, три“ – темпото на въртене на кръга намалява.

„Колелото сее въртии“ – колелото спира да се върти (играта е предложена от родител на дете със СОП).

Полезно е мелодията да се измисли съвместно с учениците. Това засилва емоционалния заряд и отговорност на всеки.

Педагогическият ефект от тези и подобни игри е значим:

- подпомагат създаването на умения за изразяване на адекватни емоции;
- стимулират разчитане на собствени емоции и споделянето им;
- създават емоционална устойчивост;
- развиват умение за разбиране на състоянието, на емоциите на съучениците;
- реализират успешно общуване и сътрудничество;
- провокират чувство на принадлежност към другите;
- правят децата по-отговорни, по-организирани, по-толерантни.

Музикално-възприемателната дейност, пеенето, свиренето на музикален инструмент, възплащаването на музика в ритмични движения имат дълбок ефект върху организма, предизвикат положителни емоции, които оказват корекционно влияние върху психоемоционалните процеси, мобилизират резервните сили на детето, стимулират го към търсенето и постигането на успех във всяка дейност, която реализира, както и в живота, като цяло. Музикалните дейности са значима възможност за ученика да се изяви, да се докаже, да се почувства комфортно, да усети, че е разбран, приет, подпомаган и подкрепян в усилията си, уважаван. Навлизането му в света на музиката е особено полезно за подпомагане на ефективното решаване на проблеми, преодоляване на бариери и стереотипи, за пълноценното приобщаване в общата образователна среда.

ЛИТЕРАТУРА

Котышева, Е. Н. (2010). *Музыкальная коррекция детей с ОВЗ*. Омск: Издательство Речь.

Маслоу, А. (2011). *Новые рубежи человеческой природы*. Москва: Смысл.

Терзийска, П. (2012). *Децата със специални образователни потребности в общата образователна среда*. Благоевград: Неофит Рилски.

Янушевска-Варых, М. (2005). *Развивающие возможности музыки в обучении детей разного интеллектуального уровня*. Москва: Издательский Дом РАО.

REFERENCES

- Kotaysheva, E. N. (2010). *Muzaykalynaya korrektsiya detey s OVZ*. Omsk: Izdatelystvo Rechy.
- Maslou, A. (2011). *Novaye rubezhi chelovecheskoy prirody*. Moskva: Smaysl.
- Terziyska, P. (2012). *Detsata sas spetsialni obrazovatelni potrebnosti v obshtata obrazovatelna sreda*. Blagoevgrad: Neofit Rilski.
- Yanushevska-Varayh, M. (2005). *Razvivayushtie vozmozhnosti muzayki v obuchenii detey raznogo intellektualynogo urovnya*. Moskva: Izdatelskiy Dom RAO.

MUSICAL ACTIVITIES IN SUPPORT OF INCLUSIVE EDUCATION

Abstract. Inclusive education is a dynamic process that is constantly developing, seeking and implementing different opportunities to meet the needs of all children and to ensure their successful learning and development. In this context, the article examines the importance of music in the inclusive process, of its developmental potential; the help that various musical activities do in the process of overcoming problems in the cognitive and emotional sphere; their role in motivating the child to communicate and stimulating the adoption of values that are particularly important in inclusive school; to create the feeling of being supported and upheld in their efforts; for the successful inclusion of the child in the class and the child's active participation in the school as well out of it.

Keywords: inclusive education; musical activities; perception of music; singing; playing musical instruments; musical games

✉ **Prof. Dr. Pelagia Terziyska**
Faculty of Pedagogy
South-West University „Neofit Rilski“
Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: pterziyska@abv.bg